

MONITORINGA ZIŅOJUMS NR. 4

17.05.- 02.06.2020.

KOPSAVILKUMS

1. Ekonomiskie rādītāji un ekspertu viedokļi liecina, ka aprīlī varētu būt bijis sasniegts Covid-19 ekonomiskās krīzes zemākais punkts. Lai arī bezdarbs turpina augt, brīvu vakanču skaits, darba algu un iekasēto nodokļu dinamika liecina, ka varētu būt sākusies atgūšanās no krīzes, kas savukārt nozīmē to, ka atbalsta pasākumiem jābūt selektīvākiem, mērķētiem uz nozarēm un uzņēmumiem, uz kuriem joprojām attiecas ierobežojumi;
2. Iekasēto nodokļu apjoms ir salīdzinoši pozitīvs, it sevišķi ņemot vērā piešķirto nodokļu brīvdienu apjomu, un izskatās, ka tas īpaši nekorelē ar ekonomiskās sabremzēšanās tempiem;
3. Valdības lēmums par 500 miljonu eiro pārdali no ES Kohēzijas fonda un struktūrfondi Covid-19 seku mazināšanai ir pareizs lēmums, jo nepalielina valsts parādu, tomēr ir jābūt pārliecībai par pārdaļīto līdzekļu efektivitāti;
4. Padome, tāpat kā valdība, uzskata ka investīcijas produktīvā infrastruktūrā ir nozīmīgs instruments ekonomikas atveseļošanai, bet piekrīt Latvijas Bankas viedoklim, ka Valsts budžetā tam varētu nebūt pietiekoši līdzekļu, tāpēc Eiropas Atjaunošanas fonds būtu ārkārtīgi nozīmīgs finanšu avots Latvijas ekonomikā. Daudzi atbalsta pasākumi atdevi tautsaimniecībai dos tikai vidējā termiņā vai ilgtermiņā.
5. Iecerētais Eiropas Atjaunošanas fonds, ja tiks apstiprināts, spēs sniegt nozīmīgu fiskālo atbalstu, tomēr jau tagad būtu nepieciešams izstrādāt skaidrus kritērijus un principus veiksmīgāko projektu atlasei, lai nepieļautu sasteigtu un necaurspīdīgu līdzekļu sadali;
6. Covid-19 seku pārvarēšanai ir svarīga skaidra vīzija par veicamajiem darbiem gan īstermiņā, gan ilgtermiņā. Valdības izstrādātā stratēģija Latvijai Covid-19 krīzes radīto seku mazināšanai ir solis pareizā virzienā, taču nav skaidrs nedz tas, kāds ir šīs stratēģijas statuss un sasaiste ar citiem valsts plānošanas dokumentiem, piemēram, Nacionālo attīstības plānu, nedz valsts budžeta 2021. gadam projektu, kas vieš bažas par stratēģijas efektivitāti un negatīvu ietekmi uz valsts fiskālo situāciju;
7. Lai arī Padome kopumā pozitīvi vērtē valdības pasākumus krīzes seku novēršanai, tomēr tā aicina valdību īstenot līdzsvarotāku pieeju attiecībā uz valsts investīcijām un atbalstu uzņēmējdarbībai, kā arī ņemt vērā aizvien pieaugušos īstermiņa un vidēja termiņa fiskālos riskus:
 - 28. maija MK sēdē apstiprinātais likumprojekts “Covid-19 izplatības radītā valsts apdraudējuma un tā seku novēršanas un pārvarēšanas likums”² nosaka, ka 2021. gadā netiks piemēroti Finanšu disciplīnas likumā noteiktie budžeta izdevumu griesti. Netiks ievērots noteikums, ka atkāpe no bilances nosacījuma ir pieļaujama tikai tādā apmērā, kāds nepieciešams nopietnas lejupslīdes pārvarēšanai, un nedrīkst pārsniegt prognozēto ieņēmumu samazinājumu (FDL 12.panta 3. daļa³). Šādas atkāpes dod iespēju 2021. gada budžeta izdevumus paaugstināt līdz līmenim, kas nav samērojams ar valsts fiskālo ilgtspēju, un varētu būt pretrunā ar ES fiskālo regulējumu;
 - Valsts atbalstam uzņēmumiem ir jābūt samērīgam ar krīzes izraisītajām problēmām un tas nedrīkst kropļot godīgas konkurences principus vai kalpot par biznesa izaugsmes pamatu. Izrādītais “dāsnums” pret atsevišķiem uzņēmumiem kontrastē ar ES Padomes aizrādījumu, ka Latvijā pārāk daudzi mazie un vidējie uzņēmumi cieš no pārmērīgi stingrām prasībām garantiju saņemšanai. FDP ieskatā izdevumu garantijām nebūtu jāpārsniedz piecu gadu termiņu. Pēc valdības 2. jūnija lēmuma par papildus atbalsta pasākumiem 600 miljonu eiro apmērā, atbalsta pasākumu ietekme uz VVBB jau sasniedz 7% !;
 - Padome piekrīt nule publiskotajām ES Padomes rekomendācijām un secinājumiem, ka līdz šim veselības aprūpes nozarei atvēlētais valsts finansējums nav bijis adekvāts, tāpēc valdības apņemšanās 2021. gadā paaugstināt medicīna darba samaksu par 20% nepārprotami ir attaisnojama,

¹ <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/ekonomika/rutkaste-lai-palielinatu-ieguldijumu-infrastruktura-valdibai-jaatrod-finansejums.a361580/>

² <http://titania.saeima.lv/LIVS13/saeimalivs13.nsf/webSasaiste?OpenView&restricttocategory=720/Lp13>

³ Fiskālās disciplīnas likums: <http://likumi.lv/doc.php?id=254896>

tomēr jārēķinās arī ar to, ka, lai neaudzētu budžeta izdevumus un fiskālo risku, ir vienlaicīgi jāīsteno lielāka taupība citās jomās.

ANALĪZES IZVĒRSUMS

1. Vispārējā situācijas attīstība

Eiropas Komisija (EK) ir iesniegusi ES Padomei Eiropas Atjaunošanas fonda un Daudzgaļu budžeta priekšlikumus. Kopējais Atjaunošanas fonda apjoms varētu būt 750 miljardi eiro četriem (2021- 2024) gadiem un Daudzgaļu budžeta – 1100 miljardi eiro septiņiem (2021-2027) gadiem. No šiem resursiem 310 miljardi eiro tiktu izsniegti dalībvalstīm kā neatmaksājami granti un 250 miljardi – kā aizdevumi (1.1. tabula). Turklāt paredzēts, ka finansējums būs pieejams pirms projektu īstenošanas pabeigšanas (*front-loaded*) un ka daļa finansējuma varētu būt pieejama jau šogad. Galvenais naudas sadalījuma kritērijs būs ekonomiskā triecienu smagums un, kā ziņo mediji, vislielākie granti ir paredzēti Itālijai (81.8 miljardi eiro) un Spānijai (77.3 miljardi). Latvijai grantos varētu būt pieejami 2.9 miljardi eiro, savukārt aizdevumos – 1.6 miljardi. Par šiem finansiālo instrumentu priekšlikumiem vēl ir jāvienojas ES dalībvalstīm, tāpēc iezīmētais finansējuma kopējais apjoms un sadalījums starp dalībvalstīm ir provizorisks.

1.1. attēls. Eiropas Komisijas finansiālo instrumentu priekšlikums funkcionālā sadalījumā

EUR billion, 2018 prices

	MFF 2021-2027 (May 2020)	Of which under Next Generation EU
TOTAL MFF	1.850,0	750,0
1. Single Market, Innovation and Digital	210,5	69,8
Horizon Europe	94,4	13,5
InvestEU fund, of which under the Union Recovery plan	31,6	30,3
Investing in the EU economic recovery	15,3	15,3
Strategic Investment Facility (new window)	15,0	15,0
EU Solvency Instrument under EFSI	26,0	26,0
2. Cohesion and Values	984,5	610,0
Cohesion Policy	373,2	50,0
Recovery and Resilience Facility (incl. Technical Support)	560,8	560,0
Of which LOANS	250,0	250,0
Of which GRANTS	310,0	310,0
3. Natural Resources and Environment	402,0	45,0
Common Agricultural Policy	348,3	15,0
Of which Pillar II (Rural Development)	90,0	15,0
Just Transition Fund	40,0	30,0
4. Migration and Border Management	31,1	
5. Resilience, Security and Defence	29,1	9,7
Union Civil Protection Mechanism (rescEU)	3,1	2,0
Health programme	9,4	7,7
6. Neighbourhood and the World	118,2	15,5
Neighbourhood, Development and International Cooperation	86,0	10,5
Humanitarian Aid	14,8	5,0
7. European Public Administration	74,6	

Avots: Eiropas Komisija

Reitingu aģentūra “DBRS Ratings” ir samazinājusi Latvijas kredītreitinga nākotnes perspektīvu no pozitīvas uz stabili, samazinājumu pamatojot ar izaicinājumiem, ko uz valsts makroekonomisko vidi rada pašreizējās veselības un ekonomiskā krīze. Citas reitingu aģentūras pagaidām nav samazinājušas Latvijas kredītreitingu.

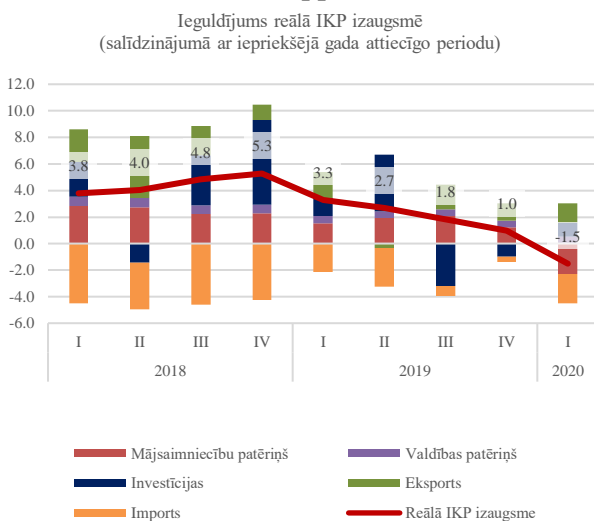
26. maijā valdība apstiprināja Ekonomikas ministrijas izstrādāto stratēģiju Latvijai Covid-19 krīzes radīto seku mazināšanai, kas cita starpā iezīmē prioritāros darbības virzienus un paredz līdz 2023. gadam infrastruktūras projektu īstenošanai nodrošināt publiskās un privātās investīcijas 2.2 miljardu eiro apmērā. Darbs pie stratēģijas pilnveidošanas tiks turpināts, tomēr īsti nav skaidra nedz šīs stratēģijas statuss valsts plānošanas dokumentu hierarhijā, nedz sasaiste, piemēram, ar NAP, 2021. gada valsts budžeta plānošanu un nule publiskotajām EK rekomendācijām Latvijai. Esošā stratēģijas redakcija neviens arī skaidrību par nepieciešamā finansējuma apjomiem, to fiskālo iespaidu un avotiem.

2. Makroekonomiskā situācija Latvijā

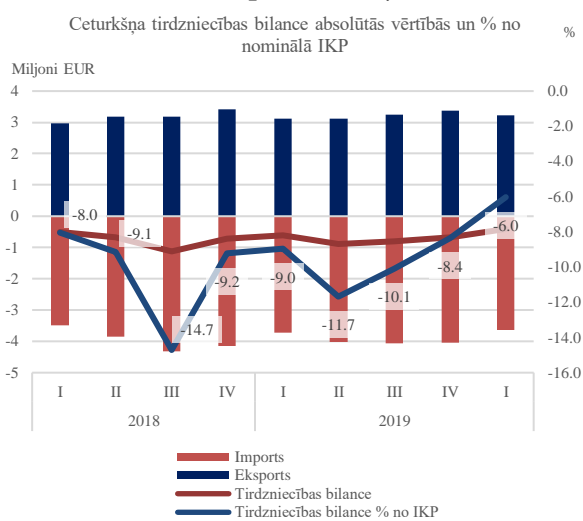
Latvijas ekonomistu⁴ vērtējumā zemākais punkts ekonomikā varētu būt bijis aprīļa vidū – šobrīd situācijai jau ir tendence uzlaboties. Visismagāk cietušās nozares: pasažieru transporta industrija, izmitināšanas nozare, sabiedriskās ēdināšanas pakalpojumi u.c., kas vistiešāk ir saistīti ar cilvēku pārvietošanos. Ekonomisti arī prognozē, ka daļai no uzņēmumiem atgriezties pie ražošanas iepriekšējā formā un apjomā var neizdoties. 77% uzņēmumu ir mainījušās maksātspējas prognozes.

IKP kritums 2020. gada 1. ceturksnī bija 1.5%. Saskaņā ar Centrālās statistikas pārvaldes (CSP) sezonāli izlīdzinātiem datiem, krituma pamatā bija straujš mājsaimniecību patēriņa samazinājums (līdz -2.3%, salīdzinot ar 2019. g. 1. ceturksni). IKP pozitīvi ietekmējušas tādas jomas kā preču un pakalpojumu eksports (salīdzinot ar 2019. gada 1. ceturksni +1.4%), investīcijas (+1.1%) un minimālā apmērā arī valdības patēriņš (+0.5%). Importa krituma un neliela eksporta pieauguma iespaidā bija vērojama tirdzniecības bilances uzlabošanās līdz -6% no IKP (2.1. attēls).

2.1. attēls. Iekšzemes kopprodukta un tirdzniecības bilances dinamika pa ceturkšņiem

Avots: CSP (IK10_070c.)

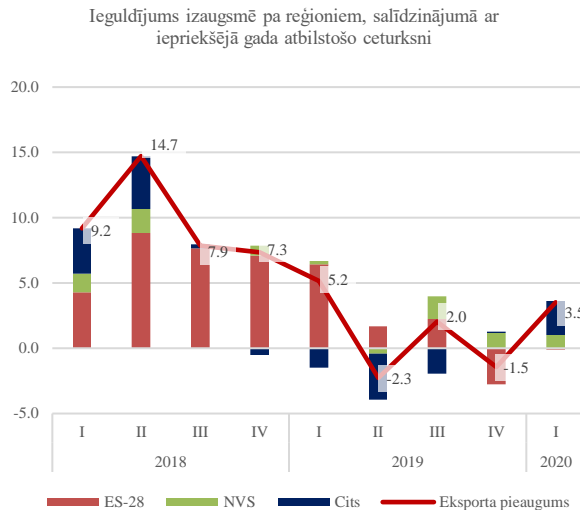

Avots: CSP (IK10_070c.; AT020c.)

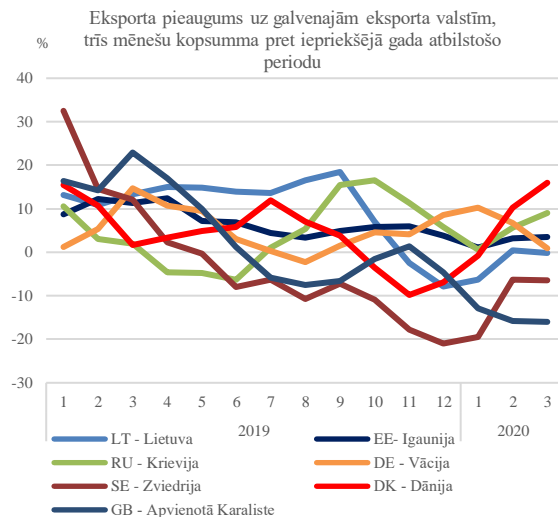
Preču eksporta apjoms 2020. gada 1. ceturksnī, salīdzinot ar iepriekšējā gada atbilstošā perioda rādītājiem, pieauga par 3.5%, pateicoties eksportam uz NVS un t.s. “citām” valstīm. Liela nozīme ir bijusi medikamentu eksportam. Savukārt eksports uz ES valstīm kritās par 1%. Martā Latvijas eksporta vērtība samazinājās par 0.7% (2.2. attēls). Covid-19 noteiktie ierobežojumi negatīvi ietekmējuši arī pakalpojumu eksportu, martā sasniedzot 15.5% kritumu. Par 11% ir kritušie transporta pakalpojumi un par 6% – ceļojumu pakalpojumi. Jāatzīmē, ka šis kritums fiksēts laikā, kad vēl lielākā daļā valstu robežas bija atvērtas ceļošanai.

⁴ “Ekonomisti par IKP kritumu: smagākais posms varētu būt aiz muguras”, *Delfi*, 29.05.2020., https://www.delfi.lv/business/biznesa_vidē/ekonomisti-par-ikp-kritumu-smagakais-posms-varētu-but-aiz-muguras.d?id=52181431.

2.2. attēls. Tirdzniecības partneru ieguldījuma izaugsmē un eksporta rādītāju nozīmīgāko partnervalstu griezumā dinamika pa ceturkšņiem

Avots: CSP (AT0020mE)

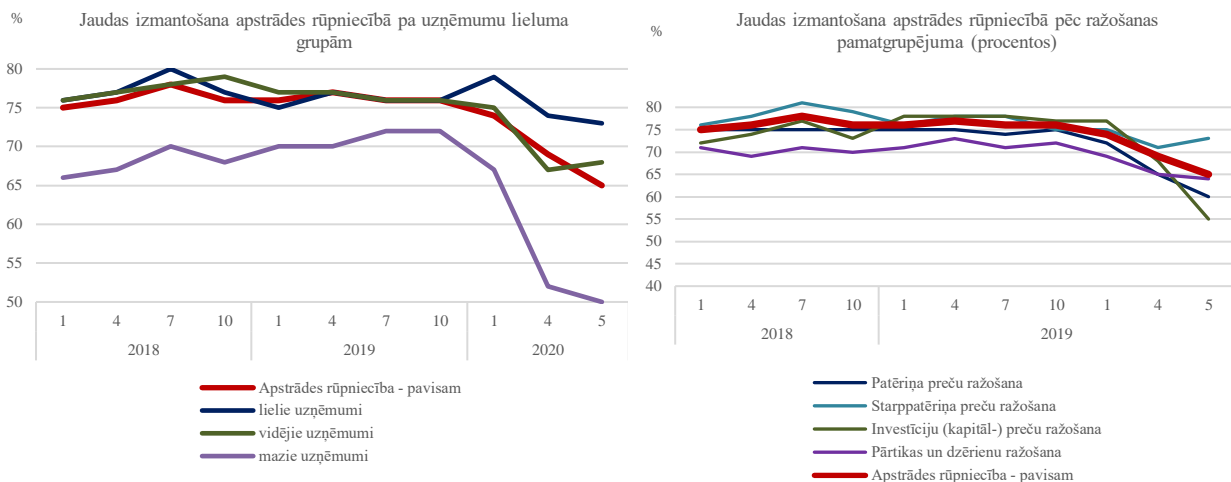

Avots: CSP (AT0051m)

Pēc CSP sniegtās informācijas rūpniecības sektora produkcijas apjoms aprīlī samazinājies par 9.2% salīdzinot ar 2019. gada aprīli, tādējādi uzsākot 2. ceturksni ar strauju lejupvērstu tendenci. To ietekmēja apjoma kritums apstrādes rūpniecībā – par 9 %, ieguves rūpniecībā un karjeru izstrādē – par 8.7 % un elektroenerģijas un gāzes apgādē – par 10.8 %. Rūpniecības produkcijas apjoma kritums, ar augstu varbūtību, turpināsies arī maijā, par ko liecina rūpniecības jaudas noslodzes maija rādītāji.

Apstrādes rūpniecībā jaudas izmantošana sāka strauji kristies aprīlī, maijā situācija turpināja pasliktināties, noslodzei samazinoties līdz 65%. Visssmagāk cietis mazo uzņēmumu sektors: maijā mazo uzņēmumu jaudu noslodze sasniedza vien 50%. Jāatzīmē, ka lielo uzņēmumu segmentu krīze ir ietekmējusi minimāli, ko var izskaidrot ar ekonomikas stimulēšanas pasākumu ietekmi un iepriekšējos gados uzkrātiem līdzekļiem. Kopš aprīļa strauja jaudas noslodzes lejupslīde ir vērojama visās apstrādes rūpniecības nozarēs. Visvairāk noslodze ir kritusies kapitālpreču (iekārtu un to sastāvdaļu) ražotājiem – pašlaik tā ir 55%. Jāteic, ka liela daļa šādu ražotāju ir saistīti ar starptautiskām piegādes ķēdēm, tāpēc tos ietekmē ārējās vides pasliktināšanās. Situācija nedaudz ir uzlabojusies starppatēriņa ražotājiem. Uzņēmējdarbību ierobežojošo faktoru vidū vairs nefigurē darbaspēka trūkuma problēma, arī finansiālās problēmas netiek pieminētas – visbiežāk pieminētais ierobežojošais faktors ir “citi” ierobežojumi, ko var saprast kā Covid-19 efektus. (2.3. attēls.)

2.3. attēls. Jaudas izmantošana apstrādes rūpniecībā pa ceturkšņiem

Avots: CSB KR060c

Avots: CSP (KR060c)

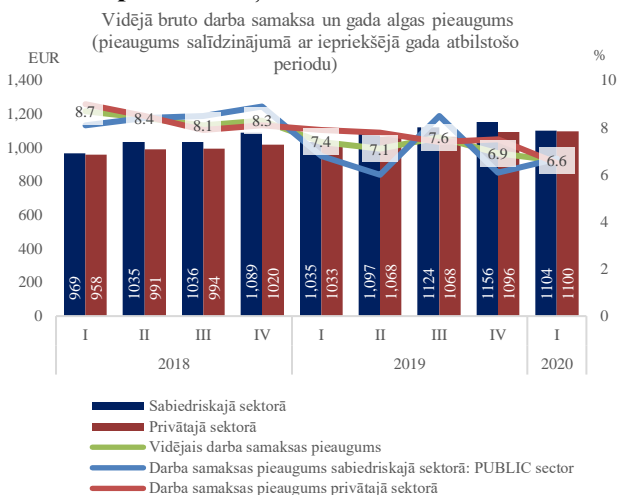
Kravu pārvadājumu apjoms dzelzeļa transporta segmentā š.g. pirmajā ceturksnī sasniedzis 21.6% kritumu, pie tam šajā segmentā krituma tendence ir nepārtraukti vērojama kopš 2019. gada 1. ceturkšņa. Turpinās arī apjomīgs darbinieku samazinājums uzņēmumā.

Dati par 1. ceturkšņa kravu pārvadājumiem ar Latvijā reģistrētu autotransportu, liecina ka pārvadājamo kravu apjoms krities pa 0.7%, salīdzinot ar 2019. gada 1. ceturksni. Kopumā šis ir labāks rādītājs nekā 2019. gada pēdējā ceturksnī, kad kritums bija 3.5%.

2020. gada 1. ceturksnī Latvijas ostu ieguldījums kravu apgrozījuma apjomā saruka par 29.3% turpinot iepriekšējos ceturkšņos novēroto lejupslīdi. Lielākais kravu apjoma apgrozījuma samazinājums novērots Ventspils ostā 15% apmērā, un Rīgas ostā 12%.

Š.g. 1. ceturksnī **darba algas** turpināja pieaugt, taču pieauguma temps samazinājās: salīdzinot ar 2019. gada atbilstošo periodu, janvārī vidējā mēneša bruto darba samaksa pieauga par 7%, sasniedzot 1101 eiro, februārī – par 7.8% (1 085 eiro), bet martā pieauguma temps bija viszemākais – 5% (1113 eiro). Kopumā 2020. gada 1. ceturksnī bruto darba samaksa par pilnas slodzes darbu pieauga par 6.6% un vidējā darba samaksa sabiedriskajā sektorā bija 1104 eiro, bet privātajā 1100 eiro (2.4. attēls).

2.4. attēls. Strādājošo mēneša vidējā darba samaksa pa ceturkšņiem

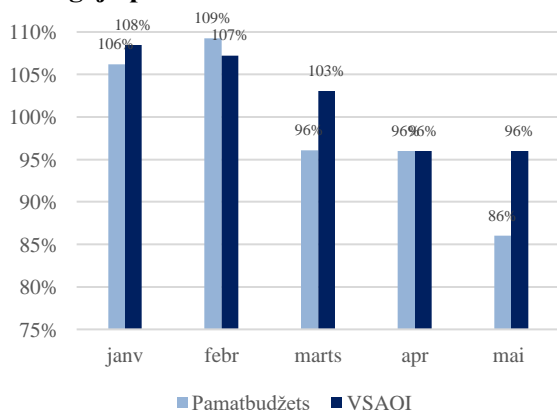
Avots: CSP (DS020c.)

Neskatoties uz satraucošo bezdarbnieku skaita pieaugumu un aizvien jauniem kolektīvo atlaišanu pieteikumiem Valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas un IIN iekasēšanas rādītāji tikai nedaudz atpaliek no attiecīgā perioda 2019. gadā. Iespējams bezdarbnieku straujāks pieaugums kad beigsies Dīkstāves pabalstu izmaksas.

3. Budžetu bilances un nodokļu ieņēmumu dinamika

Maija pirmās puses nodokļu iekasēšanas rezultāti viesa zināmu optimismu, tomēr mēneša otrā puse atnesa gaidītās korekcijas. Pamatbudžeta nodokļi maijā tika iekasēti 86% apmērā no 2019. gada līmeņa attiecīgajā periodā un Valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas (VSAOI) – 96% apmērā. Līdz ar to kopš marta ir skaidri iezīmējusies nodokļu ieņēmumu krituma tendence (3.1. attēls). Tomēr ir jāņem

3.1. attēls. Valsts pamatbudžeta ieņēmumu un VSAOI dinamika 2020. pret 2019. gadu attiecīgajā periodā

Avots: FM un FDP

Maijā turpināja pieaugt **bezdarba līmenis**. Saskaņā ar jaunākajiem Centrālās statistikas pārvaldes datiem 2020. gada aprīlī faktiskā bezdarba līmenis sasniedza 9.2 %, kas salīdzinājumā ar martu ir par 1.3 procentpunktiem vairāk, savukārt reģistrētais bezdarbs maijā pārsniedza 8%. Šajos skaitļos netiek ieskaitīti dīkstāves pabalsta saņēmēji, kurus iekļaujot, varētu teikt, ka bezdarbs Latvijā ir sasniedzis 13%. Jaunākā nodarbinātības valsts aģentūras operatīvā informācija rāda, ka 1. jūnijā reģistrēti 76 441 bezdarbnieki, no tiem maijā reģistrējās 3 524. Kā pozitīva tendence jāatzīmē reģistrēto aktuālo vakanču skaita pieaugums maijā: saskaņā ar Nodarbinātības valsts aģentūras (NVA) datiem 4. maijā bija 15. tūkst. vakances, 11. maijā 16.8 tūkst., 18. maijā 17.1 tūkst. un 1. jūnijā 17.1 tūkst.

sasniegt apmēram 91% no 2019. gadā faktiski iekasētā nodokļu apjoma. Ņemot vērā, ka ārkārtas stāvoklis jūnijā visticamāk tiks atcelts, lielākais nodokļu ieņēmumu kritums varētu būt maijā vai jūnijā, tāpēc nevar izslēgt iespēju, ka nodokļu iekasēšanas plāns 2020. gadam tomēr varētu tikt izpildīts atbilstoši Covid-19 scenārijam – protams ar nosacījumu, ka nesekos otrs Covid-19 vilnis vai kāds cits ekonomiskais šoks.

Saskaņā ar Valsts kases operatīvajiem datiem maijā Uzņēmumu ienākuma nodokļa (UIN) iekasēšana palielinājās par 16.3%, salīdzinot ar iepriekšējā gada maiju. PVN maijā tika iekasēts 79.2% apmērā no iepriekšējā gada, tomēr jāņem vērā tas, ka šogad VID atmaksā uzņēmējiem PVN ātrāk nekā citus gadus. Akcīzes nodokļi un Iedzīvotāju ieņēmumu nodoklis (IIN) maijā tika iekasēti attiecīgi 91.4% un 92.9% apmērā no attiecīgā perioda 2019. gadā.

3.2. attēlā redzams, ka martā jau bija jūtama krīzes ietekme uz budžeta izdevumiem. Pārmaiņus lielāki izdevumi ir bijuši gan pamatbudžetam, gan sociālajam budžetam. Maijā pamatbudžeta un speciālā budžeta izdevumi pieauga gandrīz vienādi attiecībā pret 2019. gada izdevumiem.

Gan aprīlī, gan maijā valsts budžetā ir saņemtas lielākas ES naudas atmaksas nekā iepriekšējā gadā, kas veicina budžeta sabalansētību, neskatoties uz ievērojamo izdevumu pieaugumu. Saskaņā ar VK operatīvajiem datiem gan valsts pamatbudžeta, gan speciālā budžeta bilances maijā mēnesī bija pozitīvas: attiecīgi 78.3 miljoni un 4.2 miljoni eiro, kas gan ir sliktāk nekā 2019.gadā, kad atlikums attiecīgi bija 166.1 miljons un 39.6 miljoni eiro.

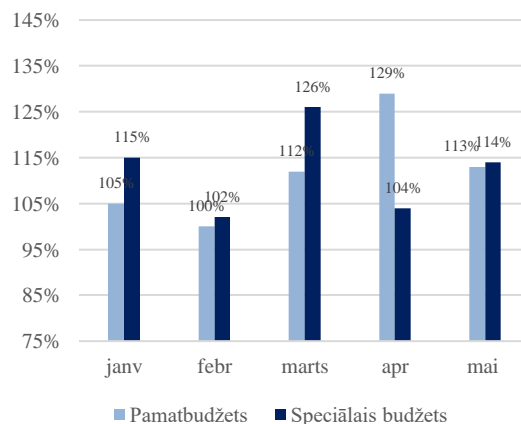
4. Tautsaimniecības atbalsta pasākumu detalizēta analīze no fiskāla viedokļa

Lai arī valdības atbalsta mehānismi stimulē ekonomiku un nodrošina sociālo aizsardzību, tie arī iespaido valsts fiskālo pozīciju un palielina valsts parādu. Piemēram, valdības apstiprinātajā Stabilitātes programmā atbalsta pasākumu ietekme uz Valsts vispārējā budžeta bilanci (VVBB) 2020. gadā ir novērtēta 851.4 miljonu (3% no IKP) apmērā, tomēr saskaņā ar FM un FDP jaunākajiem aprēķiniem uz š.g. 1. jūniju atbalsta pasākumu ietekme uz VVBB 2020. gadā varētu pat pārsniegt 4.9% no IKP (4.1. tabula). Taču pēc valdības 2. jūnija lēmuma par papildus atbalsta pasākumiem 600 miljonu eiro apmērā, atbalsta pasākumu ietekme uz VVBB jau sasniedz 7%! Maija otrajā pusē valdība pieņēma lēmumu par ES Kohēzijas un struktūrfondu līdzekļu pārdali 500 miljonu eiro apmērā Covid-19 izraisītās krīzes seku pārvarēšanai. Šim lēmumam nav tiešas ietekmes uz VVBB, savukārt pastarpināto ietekmi pagaidām nav iespējams novērtēt, jo nav zināmi jaunie projektu atlases kritēriji un ieguldīto līdzekļu ietekmes novērtējums uz tautsaimniecības izaugsmi, produktivitāti un konkurētspēju.

FDP, tāpat kā valdība, uzskata, ka investīcijas produktīvā infrastruktūrā ir nozīmīgs instruments ekonomikas atveseļošanās procesam, bet piekrīt Latvijas Bankas viedoklim, ka valsts budžetā tam varētu nebūt pietiekoši līdzekļu, tāpēc plānotais Eiropas Atjaunošanas fonds būtu ārkārtīgi nozīmīgs finanšu avots Latvijas ekonomikā.⁵ Tomēr jau tagad būtu nepieciešams izstrādāt skaidrus kritērijus un principus veiksmīgāko projektu atlasei, lai nepieļautu sasteigtu un necaurspīdīgu līdzekļu sadali;

Valdība ir norādījusi, ka pašlaik neplāno pagarināt līdz 9. jūnijam noteikto ārkārtējo situāciju, līdz ar to var sagaidīt, ka liela daļa valsts tautsaimniecības jau drīz atgriezīsies ierastajā darba režīmā un ka

3.2. attēls. Valsts pamatbudžeta un speciālā budžeta izdevumu dinamika 2020. pret 2019. gadu attiecīgajā periodā

Avots: FM un FDP

⁵ "Rutkaste: Lai palielinātu ieguldījumu infrastruktūrā, valdībai jāatrod finansējums", *Replay.lv*, 28.05.2020., <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/ekonomika/rutkaste-lai-palielinatu-ieguldijumu-infrastruktura-valdibai-jaatrod-finansejums.a361580/>

nākotnē jaunie atbalsta pasākumi būs specifiskāki un mērķēti uz nozarēm, kuras turpinās ietekmēt vēl pēc 9. jūnija saglabātie ierobežojumi. Valdība ir apstiprinājusi arī projektu likumam par Covid-19 izplatības radītā valsts apdraudējuma un tā seku novēršanu un pārvarēšanu. Jaunais regulējums paredz, ka, izņemot dīkstāves pabalstus, kuru darbības termiņš beigsies 30. jūnijā, uz pārējiem krīzes atbalsta instrumentiem varēs turpināt pieteikties vēl līdz šī gada beigām. Jaunajā likumprojektā 31. pants nosaka sekojošo: 2020. un 2021. gadā netiek piemēroti Fiskālās disciplīnas likuma 7. panta trešās daļas, 9. panta un 12. panta trešās daļas nosacījumi. Šādi ierobežojumi fiskālās disciplīnas regulējumā palielina risku, ka ekonomikas lejupslīdes gadījumos valdības fiskāla rīcība nebūs samērīga. Tieši ekonomikas lejupslīdes apstākļos Fiskālās padomes viedoklis par pieļaujamo izdevumu apjomu palīdzētu mazināt risku, un FDP arī turpmāk sekos atbalsta pasākumu ieviešanas ietekmei uz VVBB.

OECD ir publicējusi ziņojumu⁶ par neatkarīgo finanšu institūciju (NFI) lomu Covid-19 krīzes laikā, kurā uzsver, ka tieši šādos fiskālo notikumus scenārijos NFI loma pieaug. Galvenie NFI uzdevumi ir: (i) nodrošināt ātru ekonomisko un fiskālo analīzi, (ii) sekot kā tiek ieviestas ārkārtas klauzulas un jauni fiskālie nosacījumi, (iii) aprēķināt ārkārtas pasākumu un likumdošanas izmaksas, (iv) veicināt atklātību un atskaitīšanos. Padome pauž nožēlu, ka šādas apstākļos plānotais likums par Covid-19 izplatības radītā valsts apdraudējuma un tā seku novēršanu un pārvarēšanu mazina FDP lomu.

4.1. tabula. FM un FDP aptuvenie aprēķini par atbalsta pasākumu ietekmi uz VVBB 2020. gadā				
Pasākums	Pasākumi ar ietekmi uz VVBB (milj. Euro)*	ES fondu pārdales, bez ietekmes uz VVBB	Kopā	Īpatsvars kopējā atbalsta %
Atbalsts iedzīvotājiem un darbaspēkam	167.7	88.7	256.4	14
Dīkstāves (arī palīdzības) pabalsts	32.9	32.3	65.2	3
Dažāda veida pabalsti – bezdarbnieka, ģimenēm, bērniem u.tml.	134.8	30.7	165.5	9
Darbinieku pārkvalifikācija		25.7	25.7	1
Atbalsts uzņēmējiem	612.2	52.8	665	36
Atbalsts saistībā ar nodokļu maksājumu termiņiem	331		331	18
ALTUM aizdevumi apgrozāmiem līdzekļiem	50.8	35	85.8	5
ALTUM kredītgarantijas un portfeļgarantijas	50		50	3
Atbalsts autoceļu nozarei	75		75.0	4
Atbalsts uzņēmumiem starptautiskajai konkurētspējai		17.8	17.8	1
Atbalsts lauksaimniecības un pārtikas ražošanas nozares uzņēmumiem	105.3		105.3	6
Atbalsts valsts AS un sektoriem	592.4	357.5	949.9	51
Atbalsts aviopārvadājumu nozarei**	346.5		346.5	19
Atbalsts sabiedriskā transporta jomai		283	283	15
Atbalsts veselības aprūpes nozarei	84.5	30	114.5	6
Atbalsts pašvaldību investīcijām	150.0	44.5	194.5	10
Pārējie, ieskaitot privātos un sabiedriskos medijus	11.4		11.4	1
KOPĀ	1372.3	499	1871.3	100
No IKP	4.9%	1.8%	6.4%	
*FM dati un FDP aprēķini				
** ieskaitot 36.1 milj. eiro atbalstu <i>AirBaltic</i> , kas no grāmatvedības viedokļa neietekmē VVBB 2020. gadā, kā arī plānoto atbalstu <i>AirBaltic</i> 150 miljonu eiro apmērā un Rīgas lidostai 54.4 miljonu eiro apmērā.				

⁶ Pieejams: <http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/independent-fiscal-institutions-promoting-fiscal-transparency-and-accountability-during-the-coronavirus-covid-19-pandemic-d853f8be/>, skatīts 04/06/20

*** Līdz 28.maijam dīkstāves pabalsti ir izmaksāti 28.8 miljonu eiro apmērā, līdz ar to tabulā norādītā summa vistīcāmāk tiks pārsniegta.

Avots: FM un FDP

**** Tabulā nav ierēķināti MK 2.jūnija sēdē apstiprinātie papildus 600 miljonu atbalsta pasākumi, kas ietekmēs VVBB gan 2020. gan 2021. gados.

Lai arī augstāk apkopoto atbalsta pasākumu fiskālās ietekmes aprēķins ir aptuvens, tomēr var secināt, ka 6% atbalsts veselības aprūpes nozarei nav adekvāts, it sevišķi ņemot vērā to, ka zemais Latvijas veselības sistēmas finansējuma līmenis kā problēma bija zināma jau pirms krīzes. Šajā kontekstā valdības apņemšanās 2021. gadā paaugstināt mediķu darba samaksu par 20% nepārprotami ir attaisnojama, it īpaši kontekstā ar maijā publicējam ES Padomes rekomendācijām, tomēr jāērķinās arī ar to, ka šie izdevumi vēl vairāk audzēs budžeta izdevumus un fiskālo risku.

Valsts atbalstam uzņēmumiem ir jābūt samērīgam ar krīzes izraisītajām problēmām un tas nedrīkst kropļot godīgas konkurences principus vai kalpot par biznesa izaugsmes pamatu. Izrādītais “dāsnums” pret atsevišķiem uzņēmumiem kontrastē ar ES Padomes aizrādījumu, ka Latvijā pārāk daudzi mazie un vidējie uzņēmumi cieš no pārmērīgi stingrām prasībām garantiju saņemšanai. FDP ieskatā aizdevumu garantijām nebūtu jāpārsniedz piecu gadu termiņu.

Valdības lēmumu pārskats saistībā ar COVID-19 ierobežošanu un atbalstu tautsaimniecībai

19.05.2020. valdība nolēma:

- Novirzīt COVID-19 seku mazināšanai 499 029 112 eiro no ES Kohēzijas un struktūrfondu finansējuma;
- Novirzīt 7 500 000 eiro Ekonomikas ministrijas finansējuma Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijai energoefektivitātes paaugstināšanai un atjaunojamo energoresursu izmantošanai pašvaldību ēkās;
- Rosināt grozījumus likumā “Par valsts apdraudējuma un tā seku novēršanas un pārvarēšanas pasākumiem sakarā ar Covid-19 izplatību”, lai (1) arī pašvaldības varētu saņemt valsts atbalst un (2) izsniegt Latvijas Republikas galvojumu Eiropas Komisijai par dalību Eiropas Savienības atbalsta instrumentā “Bezdarba risku mazināšanai ārkārtas situācijā (SURE)” 57 070 750 eiro apmērā. Lēmumam ietekmes uz valsts budžetu nav, taču par šo summu tiek palielinātas uz valsts budžetu attiecināmās valsts vārdā sniegto galvojumu parāda saistības;
- Piešķirt finansējumu Labklājības ministrijai 23 595 eiro apmērā sociālās apdrošināšanas informācijas sistēmas (SAIS) funkcionalitātes uzlabošanai;
- Piešķirt finansējumu Labklājības ministrijai 4 324 233 eiro apmērā bērnu kopšanas pabalstu izmaksu nodrošināšanai;
- Piešķirt finansējumu Veselības ministrijai 2 192 204 eiro apmērā, lai segtu izdevumus, kas radušies saistībā ar Covid-19 uzliesmojumu un tā seku novēršanu;
- Nolūkā stabilizēt lauksaimniecības produktu tirgu saistībā ar Covid-19 nelabvēlīgo ietekmi no 2020. gada 7. maija piešķirt atbalstu par noteiktu lauksaimniecības produktu privātu uzglabāšanu. Atvēlētais finansējums – 5 148 001 eiro – pilnībā tiks segts no ES budžeta līdzekļiem, līdz ar to lēmuma ietekmes uz valsts budžetu nav;
- Piešķirt Izglītības un zinātnes ministrijai finansējumu valsts pētījumu programmas izveidei saistībā ar Covid-19 seku mazināšanas pētniecību. Finansējums tiks piešķirts, pārdalot līdzekļus neparedzētiem gadījumiem. Lēmuma ietekme uz valsts budžetu – 5 000 000 eiro.

21.05.2020. valdība nolēma:

- Sākot ar 2020.gada 21.maiju atvieglot gan personu pulcēšanās ierobežojumus, gan robežu šķērsošanas ierobežojumus attiecībā uz ES, Eiropas Ekonomikas zonas un Šveices valsts piederīgajiem, kā arī personām, kas pastāvīgi dzīvo šajās valstīs.

26.05.2020. valdība nolēma:

- Apstiprināt ūdensapgādes un kanalizācijas sistēmas pakalpojumu kvalitātes paaugstināšanas projektu kārtējai atlasei pieejamo finansējums 2 492 308 eiro apjomā. No šiem līdzekļiem ES Kohēzijas fonda finansējums būs 1 620 000 eiro un nacionālais finansējums, ko veido privātais un pašvaldību līdzekļi, – 872 308 eiro;
- Apstiprināt vides monitoringa un kontroles sistēmas attīstības un sabiedrības līdzdalības vides pārvaldībā veicināšanas projektu kārtējai atlasei pieejamo finansējumu 15 117 424 eiro apmērā. No šiem līdzekļiem ES Kohēzijas fonda finansējums būs 12 849 811 eiro un nacionālais finansējums, ko veido privātais un pašvaldību līdzekļi, – 2 267 613 eiro;
- Apstiprināt Ekonomikas ministrijas izstrādāto “Stratēģija Latvijai Covid-19 krīzes radīto seku mazināšanai”. Lēmuma ietekmi uz valsts budžetu pagaidām nav iespējams noteikt, jo specifiski pasākumi tiks izstrādāti vēlāk.

28.05.2020. valdība nolēma:

- Apstiprināt likumprojektu “Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likums”. Likums nosaka valsts institūciju darbības pamatprincipus un valsts institūciju un privātpersonu tiesības un pienākumus valsts apdraudējuma novēršanai un pārvarēšanai pēc Covid-19 infekcijas izplatības radītās ārkārtējās situācijas atcelšanas;
- Rosināt grozījumus Epidemioloģiskās drošības likumā, iestrādājot likumā prasības, kuras izriet no 2020. gada 12. marta MK rīkojuma “Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu” un vispārēji var attiecināt uz epidemioloģisko drošību valstī, paredzot iespēju, ka valstī arī nākotnē var veidoties sabiedrības veselības apdraudējums kādas citas no jauna parādījušās infekcijas slimības izplatīšanās dēļ;
- Atbalstīt likumprojektu par “Valsts apdraudējuma sakarā ar Covid-19 izplatību un tā seku novēršanas un pārvarēšanas likums”. Likumprojektā pilnveidotas, papildinātas un secīgi pārņemtas līdzšinējā ārkārtējā situācijā pieņemtā likuma “Par valsts apdraudējuma un tā seku novēršanas un pārvarēšanas pasākumiem sakarā ar Covid-19 izplatību” normas, kā arī ietverts jauns uz Covid-19 apdraudējuma un tā seku novēršanas un pārvarēšanas neregulējumu vērsts tiesiskais regulējums. Lēmuma ietekmi uz valsts budžetu nav iespējams noteikt, taču tas satur normu, kas paredz izņēmumus no Fiskālās disciplīnas likuma noteikumiem 2020. un 2021. gadā.

02.06.2020. valdība nolēma:

- Piešķirt atbalstu zvejas kuģu īpašniekiem un zvejas kuģu apkalpes locekļiem, kuri uz laiku pārtrauc zvejas darbības, tajā skaitā arī Covid-19 uzliesmojuma dēļ. Lēmuma ietekme uz valsts budžetu – 1 625 001 eiro;
- Piešķirt atbalstu zvejas un akvakultūras produktu apstrādes uzņēmumiem. Lēmumam ietekmes uz valsts budžetu nav;
- Nodrošināt publisko finansējumu komersantiem, zemnieku vai zvejnieku saimniecībām, kas audzē akvakultūras produkciju pārdošanai. Pasākuma publisko finansējumu 2 000 000 eiro veido EJZF līdzfinansējums 1 500 000 eiro un Latvijas valsts līdzfinansējums 500 000 eiro;
- Nodrošināt atbalstu zvejas produktu ražotāju organizācijām, kas uzglabā zvejas produktus gadījumos, kad Covid-19 uzliesmojuma ietekmē zvejas darbību un tirgus situācijas neparedzamības dēļ ražotāju organizācijas biedri nespēj atrast pircējus nozvejotajiem zvejas produktiem. Pasākuma publisko finansējumu veido 675 000 eiro, no kuriem EJZF līdzfinansējums ir 100%, līdz ar to Latvijas valsts līdzfinansējumu nav nepieciešams;
- Atbalstīt informatīvā ziņojuma “Par pasākumiem Covid-19 krīzes pārvarēšanai un ekonomikas atlabšanai” pasākumus 2020. un 2021.gadam, kuru kopējā vērtība tiek lēsta 600 miljonu eiro apmērā un papildus jau piešķirtajām virssaistībām 66.3 miljonam eiro apmērā atļaut izmantot valsts budžeta virssaistību finansējumu līdz 71 miljonam eiro ES struktūrfondu un Kohēzijas fonda 2014.-2020. gada plānošanas perioda darbības programmas “Izaugsme un nodarbinātība” dažādām prioritāro virzienu aktivitātēm.